

PŘÁVNÍ SYSTÉMY, ČLENĚNÍ PRÁVA A HIERARCHIE PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

Aulus Cornelius Celsus (25 př. n. – 50 n. l.), jeden z největších římských spisovatelů, je znám i svými výroky z oblasti práva a etiky. Uvedl, že co nepřipouští přirozenost, to nestvrzuje žádný zákon. Dále poznamenal, že poznat zákony neznamena pamatovat si jejich slova, ale poznat jejich přirozenost. Rovněž je autorem výroku, že právo je umění uplatňovat to, co je dobré a spravedlivé.

Denně se setkáváme s právní regulací, ale uspokojivě definovat, co je to právo, je velmi těžké. Právo je formálně sdělný společenský normativní a regulativní systém, který je vytvářen nebo formálně uznáván státem k dosažení určitých společenských účelů a k prosazení a ochraně určitých obecných společenských zájmů a jehož normy jsou vynutitelné státní mocí.¹

Právo je tvořeno soustavou právních norem. To jsou pravidla chování v podobě příkazů, zákazů či dovolení, kterými se řídí lidské soužití a které jsou uznávány nebo přímo stanovené státem.

Ohlédneme-li se do dějin lidstva, setkáme se nejprve s **právem zvykovým** (obyčejovým). Jednalo se o právo nepsané, které se předávalo z generace na generaci a takto existovalo ve vědomí lidí, kteří se jím také řídili. Právní obyčeje vznikají spontánně na základě dlouhodobé tradice a obecné akceptace veřejnosti i státem. Netvoří se cíleně, ale dlouhodobě.

Právo v podobě písemných předpisů začalo vznikat až po vzniku států. Setkáváme se tak s pozitivním právem, což je platné právo odvozované od právních norem vyjádřených nejčastěji ve formě právního předpisu.²

Dějiny státu a práva

Chammurapiho zákoník je jedním z nejstarších zaznamenaných právních systémů. Je to babylonský zákoník vydaný králem Chammurapim. Byl sepsán klínovým písmem v době okolo 1800 př. n. l. Obsahuje 282 článků, které se věnují právu rodinnému, právu soukromého vlastnictví a obchodnímu právu. Dotýká se problematiky cen a mezd, půjček a jejich splácení, velkou část tvoří také předpisy trestního práva.³

Zákoník dvanácti desek představuje nejstarší kodifikaci římského práva. Dvanáct bronzových desek bylo od pol. 5 stol. př. n. l. vystaveno na Fóru Romanu v Římě. Po vpádu Gallů (387 př. n. l.) byly desky zničeny a k jejich obnově již nedošlo. Zákoník dvanácti desek je základní dokument pro období celé římské republiky, ale navázali na něj i císaři. Stal se tak základním pramenem římského práva. Jasně a stručně definoval nejdůležitější, ale i sporná pravidla uplatňovaná v tehdejší společnosti. Jejich původní text se však nedochoval. Víme, že obsahoval základy práva procesního, dědického, rodinného a trestního. Tento zákoník

¹ KNAPP, V. Teorie práva, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, str. 50.

² GERLOCH, A. Teorie práva. 5. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 308 s.

³ KLÍMA, J.: Nejstarší zákony lidstva. Chammurapi a jeho předchůdci. Praha 1979.

nahradily až kodifikace práva v období císařství. Vrcholným dílem je Corpus iuris civilis z doby císaře Justiniána (482 – 565 n. l.).⁴

Přenesme se nyní do raného středověku, kdy byl v roce 1215 vydán anglický právní dokument **Velká listina práv a svobod – Magna charta libertatum**. Jedná se o nejvýznamnější raný dokument vedoucí k současnému ústavnímu právu, který měl vliv i na vývoj zvykového práva a mnoha ústavních dokumentů (příkladem může být Ústava USA). Tento dokument omezoval některé panovníkovy pravomoci; vyžadoval, aby panovník respektoval zákonné procedury, což bylo na svoji dobu velmi průlomové. Panovník rovněž musel přijmout, že jeho rozhodování bude omezeno zákonem. Též byla vyjmenována některá práva poddaných, nejdůležitějším bylo právo odvolat se proti nezákonnému uvěznění.⁵

Právní řády

Právní řád je objektivní právo určitého konkrétního státu, uspořádaný soubor všech právních norem, které na jeho území platí a které daný stát buď sám vytvořil nebo alespoň za své právní normy uznal. Jak se mění platné právní normy, mění se i právní řád. Tyto změny právního řádu mohou být postupné, evoluční nebo revoluční. Navenek se právní řád projevuje mj. jako soubor všech publikovaných právních předpisů, díky nimž lze jeho obsah poznat.⁶

Každý právní řád lze zařadit do určitého nadřazeného systému právní kultury, vnitřně je pak jako souhrn všech pramenů práva uspořádán podle principu právní síly, díky níž jsou řešeny případné rozpory mezi právními normami daného právního řádu, přičemž nejvyšší právní sílu má ústava určitého státu, která je tak pomyslným vrcholem jeho právního řádu.⁷

Hovoříme-li o **pramenech práva**, pak se jedná o zdroje, ze kterých můžeme právní normy zjistit. Prameny nepsaného práva jsou právní obyčeje či právní principy. U psaného práva právní normy nalézáme v právních předpisech, normativních smlouvách či soudních precedencích.

Mezi vnitrostátní prameny práva řadíme zákony a podzákonné právní předpisy. Dále pak nálezy ústavního soudu, kterými se ruší určitý zákon, jiný právní předpis či pouze jeho část.

Rozlišujeme i mezinárodní prameny práva, jimiž jsou mezinárodní smlouvy ratifikované Parlamentem ČR a vyhlášené ve Sbírce zákonů či Sbírce mezinárodních smluv a též judikatura Evropského soudního dvora.

Evropské (kontinentální) právo je nejrozšířenějším právním systémem na světě. Je typem práva kontinentálních zemí západní Evropy a tvoří základ práva i řady států bývalých kolonií.

⁴ GAIUS, Učebnice práva ve čtyřech knihách. Praha: A. Čeněk 2007. KINCL, J. (vyd.), Texty ke studiu obecných dějin státu a práva. Praha 1977.

⁵ Dostupné z: www.ustavprava.cz/blog/2015/06/magna-charta-libertatum-dil-ii/
MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva I. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1995. str. 329.

⁶ KNAPP, V. Teorie práva, 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, str. 51 a 64.

⁷ HENRYCH, D. a kol. Právní slovník. Praha: C. H. Beck, 2009. Heslo Právní řád.

Vyvíjí se od přelomu 18. a 19. století pod vlivem římské právní tradice.⁸ Zákon se stává prvotním právním pramenem a typické je, že zákony jsou seskupovány do kodexů, tzv. zákoníků. Dochází k dělbě práva na soukromé a veřejné. Důležitým znakem tohoto systému je, že **soud právo nalézá, nevytváří ho** (na rozdíl od angloamerického právního systému).

Soud konkrétní případ zařazuje pod obecnou právní normu. V evropském právu se vytvářejí **judikáty**, což jsou soudní rozhodnutí mající význam pro další rozhodování v obdobných případech. V České republice má zákonné zmocnění k vydávání sbírek judikatury Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud. V těchto sbírkách jsou zveřejňována rozhodnutí nejen nejvyšších soudů, ale i některá rozhodnutí vrchních soudů a krajských soudů. Cílem je sjednotit rozhodovací praxi v soustavě soudů. Publikovaná rozhodnutí jsou bezprostředně závazná pouze pro rozhodnutí v konkrétní věci.⁹ Judikáty nejsou prameny práva.

Angloamerické právo je právní systém založený na obecném právu, které se nazývá též soudcovské právo. Toto právo je tvořené soudci skrze precedenty (case law), rozhodnutí soudů a tribunálů. Tím se liší od zákonů (které přijal zákonodárce), vyhlášek a předpisů (normativních právních aktů výkonné moci), které jsou typické pro evropské kontinentální právo¹⁰.

Precedent je individuální právní akt - rozhodnutí, které řeší konkrétní případ. Soudy rozhodují podle právních principů, případně i podle právních obyčejů. Klade se důraz na racionálnost rozhodnutí a přesvědčivost jeho odůvodnění. Pro precedenty je důležitá zásada, že je třeba setrvat u rozhodnutého. To znamená, že je nezbytné takové rozhodnutí aplikovat na podobné případy a rozhodnutí nemůže být měněno ani soudem, který jej přijal. Od precedentu je možno se odchýlit tehdy, jestliže se podstatně změnila okolnosti oproti těm, za nichž byl přijat nebo jestliže nově řešený případ má odlišné znaky. Proto v případě rozhodování v angloamerickém právu by nebylo spravedlivé nakládat při různých příležitostech s obdobnými fakty různě a tato zásada je skrze precedenty také uplatňována. Soubor precedentů se v angličtině nazývá „common law“ a je závazný pro budoucí rozhodnutí. Precedent je na rozdíl od judikátu pramenem práva.¹¹

Právo Evropské unie je základem evropské integrace a je dalším druhem právního řádu. Klade si za cíl vytvoření jednotného společného práva ve všech členských zemích Evropské unie. Jedná se o nezávislý právní systém, který je nadřazen právním systémům jednotlivých států.

Právo Evropské unie se vyznačuje těmito právními akty; **Nařízení (Regulation)** – jsou obecně závazné a bezprostředně použitelné v každém členském státě, aniž by k tomu byly potřebné jakékoliv kroky na národní úrovni. Rozdílné postavení mají **směrnice (Directive)**, které zavazují členské země dosáhnout určitých cílů během určené doby, přičemž národní instituce mohou určit prostředky, jak jich dosáhnout. K dosažení určených cílů musí být směrnice tzv. transponovány (přenášeny) do práva jednotlivých členských států EU. Příkladem transpozice směrnice je přijetí zákona, jehož cíl či vytyčení oblasti úpravy tohoto zákona

⁸ GERLOCH, A. Teorie práva. 5., upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. Kapitola 5.3.1 Kontinentální typ právní kultury, s. 104.

⁹ BOBEK, Michal; KÜHN, Zdeněk, a kol. Judikatura a právní argumentace. 2. vyd. Praha: Auditorium, 2013. 494 s.

¹⁰ MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva I. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1995. str. 95.

¹¹ MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva I. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1995. str. 617 a 139.

stanovila konkrétní směrnice. Dalšími právními akty jsou rozhodnutí, která jsou závazná pro příjemce, mohou se proto týkat jednotlivých členských států. Nařízení, směrnice a rozhodnutí určená všem členským státům zveřejňuje Úřední věstník Evropské unie.

Rozdělení právních norem

Již od doby římského práva rozlišujeme **právo veřejné a právo soukromé** podle toho, jaký zájem je chráněn. Je-li hájen zájem státu, jedná se o právo veřejné. Převládá-li zájem jednotlivce, jedná se o právo soukromé.¹² Mezi oblasti soukromého práva řadíme občanské, rodinné a obchodní právo. Veřejné právo je např. právo ústavní, trestní, správní a finanční.

Dále můžeme právní předpisy dělit podle toho, zda se jedná o předpisy **hmotného či procesního práva**. Hmotné právo stanovuje určitá práva a povinnosti. Postup, jak se těchto práv domoci či jak vynutit splnění povinnosti, je upraven procesními normami.

Právní řád České republiky

Právní řád České republiky je uspořádaný systém pramenů práva platných v České republice. Český právní řád, jenž je součástí kontinentálního typu právní kultury, je založen na psaném právu a patří do něj právní předpisy, ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy k nimž dal souhlas Parlament ČR a nálezy Ústavního soudu, kterými Ústavní soud zrušil právní předpis nebo jeho část.¹³

Právní předpis může obsahovat jednu či více právních norem. Právní norma však může být upravena v několika právních předpisech. Právní normy jsou nejčastěji členěny podle právní síly. Rozeznáváme tak **primární (zákonné) předpisy**, kterými jsou ústavní zákony, zákony a zákonná opatření Senátu. Dále pak **sekundární (podzákonné) předpisy**, jedná se o nařízení vlády, vyhlášky ministerstev či jiných správních úřadů a právní předpisy orgánů územních samosprávných celků v přenesené působnosti (obcí a krajů). Vláda je oprávněna vydat nařízení vlády k provedení jakéhokoliv zákona. Ministerstva či jiné právní úřady mohou vydávat vyhlášky na základě a v mezích zákona pouze tehdy, pokud zákon upravuje toto zmocnění.¹⁴

Mezinárodní smlouvy jsou především pramenem mezinárodního práva, na základě úpravy v Ústavě ČR však mohou být pramenem také práva vnitrostátního. Čl. 10 Ústavy totiž stanovuje, že „vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

¹² GERLOCH A. Teorie práva. 5. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. 308 s. Kapitola Fenomén práva, s. 19.

¹³ KNAPP V. Teorie práva. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s.

¹⁴ MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva II. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1995. str. 821.

Mezinárodní smlouva tak nemá vyšší právní sílu než zákony, ale má aplikační přednost. Při rozhodování soudů platí, že soudce je vázán nejen zákonem, ale i mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu¹⁵.

Hierarchie právních předpisů uvedená níže v pomyslné pyramidě je důležitá z hlediska aplikace právních předpisů. Pokud jsou právní předpisy různé právní síly ve vzájemném rozporu, Ústava (čl. 95) upravuje následující postup. Soudce je oprávněn posoudit soulad podzákonného právního předpisu se zákonem nebo mezinárodní smlouvou. Pokud by soudce došel k závěru, že zákon, který je třeba použít, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc k posouzení Ústavnímu soudu. Soud pak rozhoduje o zrušení celého zákona či jeho jednotlivých částí, pokud jsou v rozporu s ústavním pořádkem.¹⁶

Zákonodárnou iniciativu má poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda a zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku. Nejčastěji ale návrhy zákonů podává vláda¹⁷.

Popišme si nyní legislativní proces, který je zahájen vypracováním návrhu zákona. Návrh zákona se předkládá **Poslanecké sněmovně**, obsahuje přesné **znění navrhovaného zákona a důvodovou zprávu**. V důvodové zprávě je vysvětlen současný stav dané problematiky, důvody pro případnou změnu, plánovaná finanční zátěž, posouzení ústavnosti nebo případného sporu mezinárodních smluv a předkládaného návrhu zákona.

Vládní návrh zákona je tvořen na ministerstvech či jiných ústředních orgánech státní správy. V rámci připomínkového řízení jsou legislativní materiály zasílány k vyjádření připomínkovým místům, jejichž výčet je uveden v legislativních pravidlech vlády. Připravovaná legislativa je rovněž zveřejněna na webu vlády.

Legislativní rada vlády je poradní orgán vlády, který se k materiálu vyjadřuje. Poté je materiál předán k projednání a rozhodnutí vládě. Schválený návrh postupuje dále do Poslanecké

¹⁵ K tomuto blíže čl. 95 Ústavy ČR

¹⁶ K tomuto blíže čl. 87 Ústavy ČR

¹⁷ K tomuto blíže čl. 41 Ústavy ČR

sněmovny. V **Poslanecké sněmovně probíhá o návrhu zákona trojí čtení**, určité výjimky jsou při stavu legislativní nouze či ohrožení státu, kdy probíhá zkrácené projednání návrhu zákona.

Pokud je osnova zákona schválena předepsanou většinou, je postoupena dále do **Senátu**. V případě státního rozpočtu nebo státního závěrečného účtu však hned prezidentu republiky.

Předseda Senátu postoupený návrh zákona předloží senátorům a senátorským klubům. Pokud Senát rozhodne, že se nebude předloženým zákonem zabývat, projednávání v Senátu tím končí a přijatý zákon je postoupen prezidentu republiky.

Jinak probíhá obecná rozprava, po ní následuje hlasování o schválení zákona nebo o jeho zamítnutí. Též je možné zahájit podrobnou rozpravu s pozměňovacími návrhy. Pokud je návrh schválen, je zákon také přijat a postoupen prezidentu republiky. K přijetí návrhu zákona je potřebná nadpoloviční většina přítomných senátorů, v případě ústavních zákonů jen třípětinová většina přítomných.

Je samozřejmě možné, že Senát návrh zákona neschválí a je vrácen Poslanecké sněmovně. Senát může návrh zákona vrátit Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy nebo tím, že daný návrh zamítne. V případě přímého vrácení hlasuje Poslanecká sněmovna nejdříve o znění, které jí Senát vrací a pokud ho schválí, přijatý zákon je postoupen prezidentu republiky v novém znění. V opačném případě hlasuje opětovně o svém už jednou schváleném znění. O tomto znění se pak hlasuje rovnou, jestliže Senát návrh zamítl. Vždy je však pouze hlasováno, není dána možnost na návrhu zákona něco měnit a k přehlasování Senátu je potřeba už nadpoloviční většina všech poslanců. To ovšem neplatí v případě ústavních zákonů, kde Senát přehlasován být nemůže. Přijaté zákony jsou postoupeny **prezidentu republiky**. Prezident buď zákon podepíše nebo jej může vetovat, tzn. že jej s odůvodněním vrátí do 15 dnů Poslanecké sněmovně. Pokud je zákon prezidentem vrácen zpět do Poslanecké sněmovny, ta o něm opět bez možnosti změn hlasuje a pokud na něm nadpoloviční většinou všech poslanců setrvá, zákon se vyhlásí. Jinak platí, že zákon není přijat.¹⁸

Vyhlášení zákona

Přijatý zákon má podepisovat předseda Poslanecké sněmovny, prezident republiky a předseda vlády. Vyhlášení u zákonů, ústavních zákonů i zákonných opatření Senátu činí prostřednictvím Sbírky zákonů, kterou vydává, tiskne, distribuuje i dálkově zpřístupňuje Ministerstvo vnitra. Dnem vyhlášení se přijatý zákon stává platným a je součástí právního řádu ČR. Neobsahuje-li pak ustanovení o nabytí své účinnosti, nabyde jí po 15 dnech ode dne vyhlášení.

Podle Sbírky zákonů jsou také zákony číslovány, např. „zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů vyšel jako 359. právní předpis v ročníku 1999. Jak již bylo řečeno, ve Sbírce zákonů se vyhlášují právní předpisy. Od roku 2000 je vedena samostatná sbírka – Sbírka mezinárodních smluv, označována zkratkou u vyhlášené

¹⁸ Legislativní proces je blíže popsán v čl. 39–52 Ústavy ČR, v ustanovení § 86–107 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, v ustanovení § 98–113 zákona č. 107/1999 Sb., o jednacím řádu Senátu a v ustanovení § 1–10 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv.

mezinárodní smlouvy jako Sb. m. s. Ve Sbírce zákonů se uveřejňují zejména ústavní zákony, zákony, zákonná opatření Senátu, nařízení vlády, vyhlášky, nálezy Ústavního soudu, rozhodnutí o vyhlášení voleb a sdělení o jejich výsledku a další důležitá sdělení správních orgánů.

TEXT K DISTANČNÍ VÝUCE VE DNECH 17.3. - 24.3.2020

Právní předpis

Právní předpis je nejčastější pramen práva. Je třeba sledovat **platnost** právního předpisu, což je okamžik, ve kterém se předpis stal součástí právního řádu. Součástí právního řádu je právní předpis ode dne vyhlášení ve Sbírce zákonů. Pro aplikační praxi je důležitá **účinnost** právního předpisu. Od nabytí účinnosti je třeba se právním předpisem řídit a účinnost je výslovně uvedena v právním předpisu.

Proto je zřejmé, že právní předpis musí nejprve nabýt platnosti, aby mohl být účinný. Tento princip je vyjádřen tzv. zásadou o zákazu retroaktivity. Není možné v demokratické společnosti, aby byl přijat právní předpis s účinky do minulosti. Období mezi nabytím platnosti a účinnosti právního předpisu nazýváme **legisvakanační lhůtou**. U právního předpisu též můžeme rozlišovat působnost územní, osobní, časovou či věcnou.

Vnitřní předpis

Vnitřním předpisem právnická osoba upravuje práva a povinnosti svých zaměstnanců či dalších osob. Jedná se sice o neveřejné předpisy, ale jejich zveřejnění je však přípustné. Některé vnitřní předpisy musí právnická osoba vydat povinně na základě zákona a zákony ukládají povinnost se jimi řídit. Vnitřní předpisy nejsou prameny práva.

Nejčastěji se setkáváme s těmito vnitřními předpisy:

- organizační řád - definuje hierarchickou organizaci určitého subjektu
- pracovní řád - specifikuje práva a povinnosti zaměstnanců určitého subjektu
- požární řád, krizový plán, traumatologický plán či provozní řád
- spisový a skartační řád – upravující např. skartační lhůty a skartační řízení při vedení zdravotnické dokumentace na základě zákona o zdrav. službách

Aplikace právních předpisů

Právní síla je vlastnost právní normy, spočívající v míře schopnosti právně zavazovat své adresáty. Závisí pak na tom, v jakém typu právního předpisu je obsažena, lze proto hovořit i o právní síle právních předpisů.¹⁹

¹⁹ KNAPP V. Teorie práva. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 156-157 s.

Pokud potřebujeme určit, podle jaké právní normy je třeba postupovat, rozeznáváme k tomuto určení hierarchická kritéria (kolizní pravidla). Jsou to právní principy, které stanoví prioritu a hierarchii právních norem. Je snahou vytvořit právní řád, ve kterém si právní normy nebudou vzájemně odporovat. V praxi však na tyto skutečnosti narážíme a stává se, že na jeden právní vztah dopadá několik právních norem, které si však vzájemně protiřečí. V takovém případě se uplatní právě kolizní pravidla. Tímto postupem nedochází ke zrušení zákona, pouze se určitá právní norma na daný případ neaplikuje. Pokud dojde ke kolizi mezi samotnými kolizními pravidly, mají prioritu podle uvedeného pořadí.

- ***Lex superior derogat inferiori*** – právní norma obsažená v předpisu vyšší právní síly má přednost před normou obsaženou v předpisu nižší právní síly (ústavní zákon má přednost před zákonem, zákon má přednost před nařízením vlády nebo vyhláškou).
- ***Lex specialis derogat generali*** – zvláštní úprava má přednost před normou obecnější, subsidiární, která se uplatní jen tam, kde zvláštní právní předpis věc sám neupravuje – příkladem z praxe může být vztah občanského zákoníku a zákona o zdrav. službách.
- ***Lex posterior derogat priori*** – později účinný právní předpis má přednost před dřívějším („starším“) právním předpisem.²⁰

Soudní soustava v České republice

Soudy jsou nezávislé státní orgány vykonávající soudní moc.²¹ Soudy zajišťují v občanskoprávním řízení ochranu subjektivních práv, v trestním řízení rozhodují o vině a trestu za spáchané trestné činy a ve správním soudnictví mají pravomoc rozhodovat o přezkumu aktů orgánů veřejné správy.

Soustava soudů je v ČR **čtyřčlanková**²² a je tvořena nejvyššími soudy, vrchními soudy, krajskými (městskými) soudy a okresními (obvodními) soudy. Jedná se o články soustavy, konkrétní soudní řízení je standardně dvoustupňové.

Prvotně věc rozhoduje tzv. „soud prvního stupně“, případný řádný opravný prostředek řeší „soud druhého stupně“, nazývaný též odvolací.

Krajské soudy rozhodují ve druhém stupni o řádných opravných prostředcích proti rozhodnutím těch okresních soudů, které se nacházejí v jejich soudním obvodu. Dále je jim svěřena rozsáhlá specializovaná tzv. prvoinstanční agenda²³. Druhým stupněm jsou pak soudy vrchní.

²⁰ MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva I. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1995. str. 436-437.

²¹ K tomuto blíže IV. hlava Ústavy ČR

²² K tomuto blíže čl. 91 odst. 1 Ústavy ČR

²³ Příkladem může být rozhodování v insolvenčním řízení, ve věcech obchodních korporací, duševního vlastnictví, nekalé soutěže. V trestním řízení se jedná o nejzávažnější trestné činy, přičemž obžalobu podávají státní zástupci krajského státního zastupitelství.

Vrchní soudy rozhodují o řádných opravných prostředcích proti rozhodnutím krajských soudů tam, kde krajské soudy rozhodují v prvním stupni²⁴.

Mimo soustavu obecných soudů uvedených výše stojí **Ústavní soud**. V ústavním soudnictví rozhoduje o souladu právních předpisů i individuálních rozhodnutí s Ústavou ČR.

Soudy rozhodují o tzv. návrzích, jimiž jsou **žaloba** (občanskoprávní a správní sporné řízení a podání ústavní žaloby) nebo **obžaloba** (trestní řízení), které jsou soudům v zákonem stanovených věcech a zákonem stanoveným způsobem předloženy.

Za podání žaloby se zpravidla platí soudní poplatek. Každé soudní řízení je podáním žaloby automaticky zahájeno a dostane specifickou soudní značku uváděnou na všech dokumentech vztahujících se k tomuto případu. Soudci tímto vzniká povinnost v daném řízení rozhodnout.

Žaloba musí vždy směřovat vůči konkrétní osobě (může se jednat o skupinu osob) a musí být uvedeno, co se žalobou po soudu požaduje. Dále je vyžadována její písemná podoba s následujícím obsahem:

- označení soudu, kterému je určena
- označení stran řízení – žalobce a žalovaného
- označení „co je žalováno“
- popis rozhodných skutečností
- označení důkazů, které navrhuje žalobce k prokázání tvrzených skutečností
- co žalobce ve věci navrhuje, tzn. jakého rozhodnutí se po soudu domáhá
- datum a podpis

Pokud nebude žaloba úplná, soud žalobce vyzve k jejímu doplnění. Pokud tak navrhovatel ve stanovené lhůtě neučiní, soud poté žalobu odmítne.²⁵

Konkrétní rozhodnutí činí **samosoudce**, ve složitějších záležitostech **soudní senát**. Ten je většinou tříčlenný a je obsazen také jen soudci. I v našem soudnictví se setkáváme s laickým prvkem, neboť u okresních a krajských soudů (pokud senáty rozhodují jako soudy prvního stupně v trestních věcech) zasedají i **laičtí přísedící**. Rozhodování soudu je zásadně **veřejné** (výjimku tvoří např. jednání o vině a trestu mladistvých, ochrana veřejného pořádku), aby byla umožněna veřejná kontrola nad výkonem soudní moci. Proto do jednacích síní je volný přístup veřejnosti. Kromě soudců ale určitá soudní rozhodnutí mohou mimo soudní jednání vydávat i justiční čekatelé, asistenti soudců či vyšší soudní úředníci. Administrativní chod soudního oddělení zabezpečuje jeho kancelář složená ze zapisovatelek a vedoucí kanceláře. V každé soudní budově pak na pořádek dohlíží justiční stráž.

²⁴ Jde zejména o nejzávažnější trestné činy (především ty, u nichž dolní hranice trestní sazby činí nejméně pět let), insolvenční řízení a o spory ve věcech obchodních korporací, hospodářské soutěže, duševního vlastnictví nebo směnek a šeků.

²⁵ K tomuto blíže WINTEROVÁ A. a kolektiv. Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2008. s. 208 - 235.

Soudní dvůr Evropské unie

Soudní dvůr Evropské unie je nejvyšším soudem EU se sídlem v Lucemburku. Od roku 2004 se české právo začalo začleňovat do systému práva evropského. Soudní dvůr Evropské unie zajišťuje dodržování práva při výkladu a provádění smluv EU (jedná se o smlouvy zakládající EU), konkrétně:

- přezkoumává zákonnost aktů orgánů Evropské unie
- dbá na dodržování povinností členských států vyplývajících ze Smluv
- vykládá právo Unie na žádost vnitrostátních soudů²⁶

Evropský soud pro lidská práva

Dalším soudním orgánem v Evropě je Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Nepatří do struktur orgánů EU, neboť se jedná o orgán Rady Evropy. Je to mezinárodní soud, který byl zřízen v roce 1959 k projednávání porušení Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

I v České republice se setkáváme poměrně často s **podáním individuální stížnosti**. Ta je přípustná pouze v případě, že k porušení základního práva chráněného Úmluvou došlo státní mocí, tedy ze strany členského státu Rady Evropy. Rozhodnutí tohoto soudu může zvrátit i rozhodnutí českého Ústavního soudu. Proto pro podání individuální stížnosti musí být vyčerpány všechny vnitrostátní opravné prostředky, to znamená i zamítnutí ústavní stížnosti Ústavním soudem ČR. Stížnost musí být podána do šesti měsíců od konečného vnitrostátního rozhodnutí. Individuální stížnost nesmí být anonymní, je třeba, aby se jednalo o novou věc (případ), který nebyl soudem či jiným mezinárodním orgánem již projednán. Nepřípustné jsou stížnosti zjevně nepodložené, neslučitelné s ustanovením Úmluvy nebo případně i ty, které zneužívají práva na stížnost.²⁷

Státní zastupitelství

Jedná se o soustavu státních úřadů určených **k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu**. Státní zástupce v trestním řízení podá obžalobu a činí další úkony vyplývající z trestního řádu²⁸. Dle dalších právních předpisů však vyplývá i působení státního zástupce v jiných řízeních. Vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení a ochranná nebo ústavní výchova.

Soudci v trestním řízení rozhodují o **vině a trestu**. Řízení před soudem je zahájeno na základě obžaloby či návrhu na potrestání (při zkráceném řízení) státního zástupce. Dalšími stádii trestního řízení je předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, řízení o **opravných prostředcích** (pokud je proti nepravomocnému rozhodnutí podáno v zákonné lhůtě **odvolání**;

²⁶ Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Soudní_dvůr_Evropské_unie

²⁷ MADAR, Z. a kol. Slovník českého práva I. díl. 1. vyd. Praha: Linde Praha a.s., 1995. str. 286

Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Evropský_soud_pro_lidská_práva

²⁸ K tomuto blíže čl. 80 Ústavy ČR

dovolání – mimořádný opravný prostředek, kterým lze napadnout pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu) a vykonávací řízení.

Trestní řízení je ovládáno těmito zásadami. **Zásada trestního stíhání jen ze zákonných důvodů** vyjadřuje, že nikdo nemůže být trestně stíhán z jiných důvodů a jiným způsobem, než stanoví trestní řád. Dále je významnou zásadou tzv. **ne bis in idem** (ne dvakrát za stejnou věc); nemůže být nikdo trestně stíhán dvakrát za stejný čin, ledaže by předchozí rozhodnutí bylo zrušeno na základě mimořádných opravných prostředků. **Presumpce nevin**y zajišťuje, že dokud není pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, nelze na obviněného, proti němuž se vede trestní stíhání, hledět, jako by byl vinen. **Zásada oficiality** ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat v řízení z úřední povinnosti, co nejrychleji a s plným šetřením zaručených práv a základních svobod. Podle **zásady přiměřenosti** orgány činné v trestním řízení zasahují do práv jiných osob na základě zákona jen v míře nezbytné pro plnění úkolů. Dále **zásada legality** stanoví státnímu zástupci povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo závazná mezinárodní smlouva nestanoví něco jiného. **Zásada obžalovací** zajišťuje, že trestní stíhání před soudem je možné konat jen na základě obžaloby či návrhu na potrestání, které podává a před soudem zastupuje státní zástupce. Opakem by byl inkvizitní proces, ve kterém role veřejného žalobce, obhájce a soudce byly soustředěny v rukou soudu.²⁹

Správní soudnictví je druh výkonu soudní moci, ve kterém soudy rozhodují zejména o žalobách fyzických nebo právnických osob, které se domáhají ochrany před nezákonným rozhodnutím nebo postupem orgánů veřejné moci. Tato rozhodují krajské soudy (specializovaní soudci a senáty pro správní soudnictví) a rozhodují v jediném stupni, neboť jejich rozhodnutí lze napadnout jen mimořádnými opravnými prostředky. Vrcholným soudním orgánem je Nejvyšší správní soud, který zajišťuje jednotnost rozhodování správních soudů.

Krajský soud jako soud správní rozhoduje např.:

- o žalobách proti rozhodnutím správního orgánu³⁰
- o ochraně proti nečinnosti správního orgánu
- o ochraně před nezákonným zásahem správního orgánu
- ve věcech volebních a ve věcech místního a krajského referenda.

²⁹ JELÍNEK, Jiří, a kolektiv. Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: Leges, 2013.

³⁰ Žaloby proti rozhodnutím správních orgánů jsou nejčastější agendou správních soudů. Pokud jim správní soud vyhoví, tak napadené rozhodnutí zruší a věc vrátí správnímu orgánu se závazným právním názorem k dalšímu řízení. Soudní rozhodnutí tak nenahrazuje rozhodnutí správního orgánu.